

Älgön och Brattön

Välkommen till Älgön och Brattön

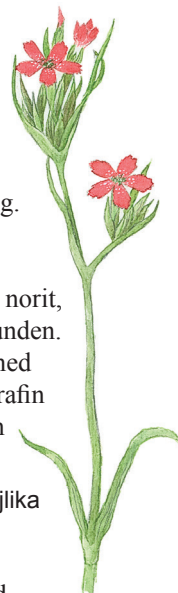
De båda naturreservaten Älgön och Brattön ligger i södra delen av Hakefjorden. Älgön, som är en drygt 3,5 km lång och som bredast 1 km bred bergrygg, utgör tillsammans med grannön Brattön välkända och kraftfulla silhuetter som syns vida omkring.

Båda öarna består till stor del av den yngre vulkaniska och mindre vanliga grönstensarten norit, vilken har genombrutit den äldre gnejsberggrunden. Bergartens basiska karaktär har tillsammans med skaljordsavlagringar samt den speciella topografin med platåer och branta stup gett upphov till en synnerligen rik flora.

Älgön

I väster består Älgön av en vidsträckt Ljunghed samt öppna hållmarker som övergår i brant sluttande klippor, exempelvis den mäktiga Älgö gavel. Denna kan ha gett namn åt ön då den liknats vid en älg men det kan också ha varit förekomsten av djuret som namngivit ön. Österut växer ädellövskogar som till stor del består av ek och här finns också mindre hedområden och insprängda betesmarker. Den sälsynta klippoxeln, växer på ön. Södra delen hyser några gårdar med åkrar och slättermarker.

Vill man få en mer vidsträckt vy över ön får man bereda sig på en något krävande vandring som bär uppför genom raviner och förbi rasbranter. Här är det spännande att studera hur berget en gång fallit sönder och hur det nu ligger i oordnade högar med mörka prång och håligheter mellan blocken. En del av dessa ser ut att ha spruckit upp till gigantiska tredimensionella pussel som åter fogats samman. Högsta punkten som är 96 meter över havet bjuder på en makalös utsikt över ön och den omgivande skärgården.

Knippnejlika

Klippoxel

Ljungheden

Via markerade stigar kan man leta sig fram till Ljungheden i väster. När Ljungens ruskor blommar under augusti månad brinner och flamar heden i rödviolett. I skinande sol fylls luften av surrande och brummande humlor, bin och andra insekter. Men också under regntunga dagar är heden värd ett besök. Då djupnar färgerna och mitt bland det violetta kan det glimma rött av blåbärsris, grönt av odonets bladverk och blått av blåklockans fint formade krona. På heden kan man också finna darrgräs, jungfrulin och många andra växter som hör till ett ålderdomligt och välskött kulturlandskap.

På bergskrönen ligger tre bronsåldersrösen och en stensättning från brons- eller järnåldern. Dessa är sedan länge omplockade och plundrade.

Ramslök

En intressant och rik flora

Över 500 kärlväxter har noterats från Älgön tillsammans med en betydande lav-, moss- och svampflora. Öns lundar hör till de mest artrika i Bohuslän och förutom de vanligare vårväxterna växer här små tidiga arter som desmeknopp och smånunneört likaväl som mer iögonenfallande som ramslök, storrams och trolldruva. Här finner man glansnäva med vackert formade blad och sköra stjälkar, stor häxört, såråla och bergjohannesört tillsammans med orkidéerna tvåblad och nästrot. Det ettåriga springkornet, vars med sporre försedda gyllengula blomma bär bruna prickar i sitt inre, får senare en explosiv fruktkapsel som sprätter iväg fröna.

Även ängsmarken är örtrik med arter som den sälsynta knippnejliken vars blommor sitter i just knippen, kungsmynta, spenslig ullört och de små ormbunkarna låsbråken och ormtunga. De alpina växterna rosenrot och fjällnejlika växer på några ställen i den branta nordsluttningen.

Rosenrot

Fågellivet

Också fågellivet är rikt. På ljungheden kan man om man har tur få syn på spelande orre och under flyttider fjällfågeln ringtrast där hanen bär en karakteristisk vit halvmåne på sitt mattsvarta bröst. Andra för denna biotop typiska arter är stenskvätta, törnsångare, gulspurv, hämpling och törnskata. Kanske får du se tornfalken när den störtdyker för att fånga en mus, sork eller groda. I de mäktiga bergbranterna häckar korp och en mindre koloni av silltrut finns på skären söder om ön.

Tornfalk

Trankokeri och guanofabrik

I historisk tid var jordbruk och boskapsskötsel samt fiske och bondesegregation de viktigaste näringarna på Älgön. Från åtminstone de två senaste sillfiskeperioderna finns lämningar efter omfattande industrier i form av trankokerier och ett salteri. Dessa förlades lämpligen på öar och holmar med närhet till råvaran men också på grund av den ”elaka” lukten. Det mest imponerande minnet var Älgö pipa eller ”piba”, en 40 meter hög skorsten som länge utgjorde ett välkänt sjömärke men som revs 1986. Den var allt som återstod av den guanofabrik som byggdes i slutet av 1800-talet då sillen gick till. Här kokades sillen till tranolja eller revs, kokades och torkades till mjöl som sedan såldes som gödningsmedel. Idag ser man bara en stor hög med gult tegel ligga kringvuxet av buskar på Älgön norr om Lammholmsund. Rester av kittelfundament och husgrunder efter anläggningarna finns också att se.

Vy mot Kalvhagen

Backvial

Brattön

Brattöns landskap ger ett än mer dramatiskt intryck med sina branta bergväggar, djupa raviner och gräsbevuxna plåtar. Stränderna utgörs till största delen av stenstränder och i östra och nordöstra delarna av reservatet finns planterade barrskogar.

Från fastlandet eller havet ger Brattön sken av att vara en mycket svårtillgänglig och tät skogbevuxen ö. På flera sidor stupar också de branta bergen rakt ner i havet. Den från reservatet undantagna bebyggelsen är belägen på öns östra och västra uddar och vandrar man från exempelvis bryggan på västra Brattön hittar man en stig uppför den branta sluttningen.

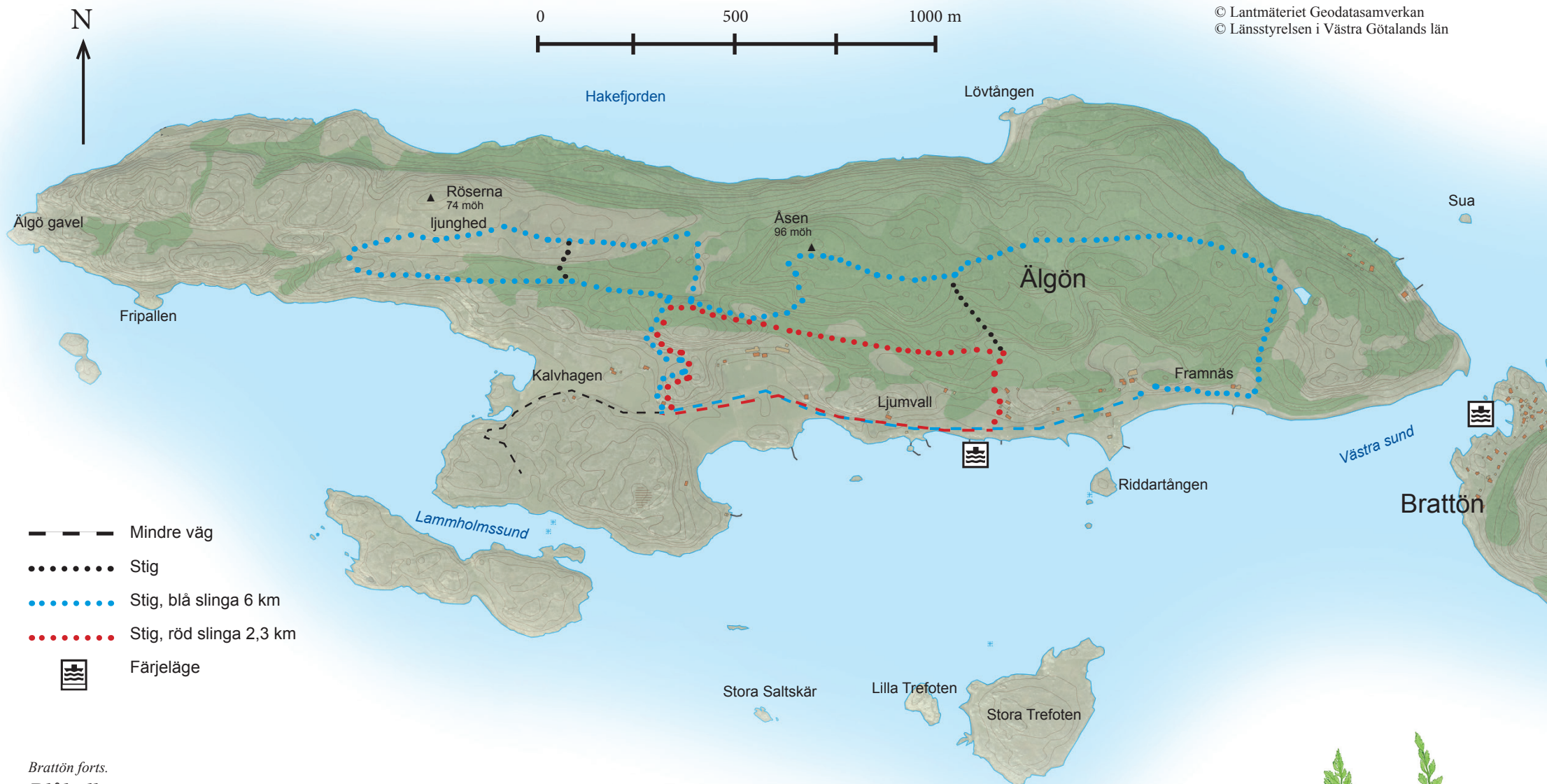
En hemlig värld

Under lövträd som alm, ask och lind är det lummigt grönt och bland mossiga stenar och högvuxna ormbunkar kan man finna mindre ormbunksarter som stensöta och svartbräken. Andra växter är skogsbingel, lundbräsmå, vitblommande storrams och bergjohannesört. Denna har en ogrenad stjälk och väldoftande gula blommor i en tät samling. I branten lyser här och där skaljorden fram och när skogen glesnar öppnar sig en annan värld!

I en skyddad gryta, en markant gräsbevuxen sänka, ligger Store mossen, ett medelrikkärr, omgiven av torrängar och busksnår med rosor, hagtorn och slån. Det här är Brattöns hemlighet, helt osynlig från omvärlden! Ett besök här en solig högsommardag kan bjuda på en mängd olika arter av fjärilar, grashoppor, trollsländor och andra insekter bland en rad växter. Stånds, gulmåra, småborre, femfingerört och gråfibbla, alla gulblommande, trivs i den torra sandiga jorden tillsammans med många andra örter. För att markerna skall bibehålla sin öppna karaktär betas de av nötkreatur.

Slättergräsfjäril

© Lantmäteriet Geodatasamverkan
© Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Brattön forts.

Blåkullen

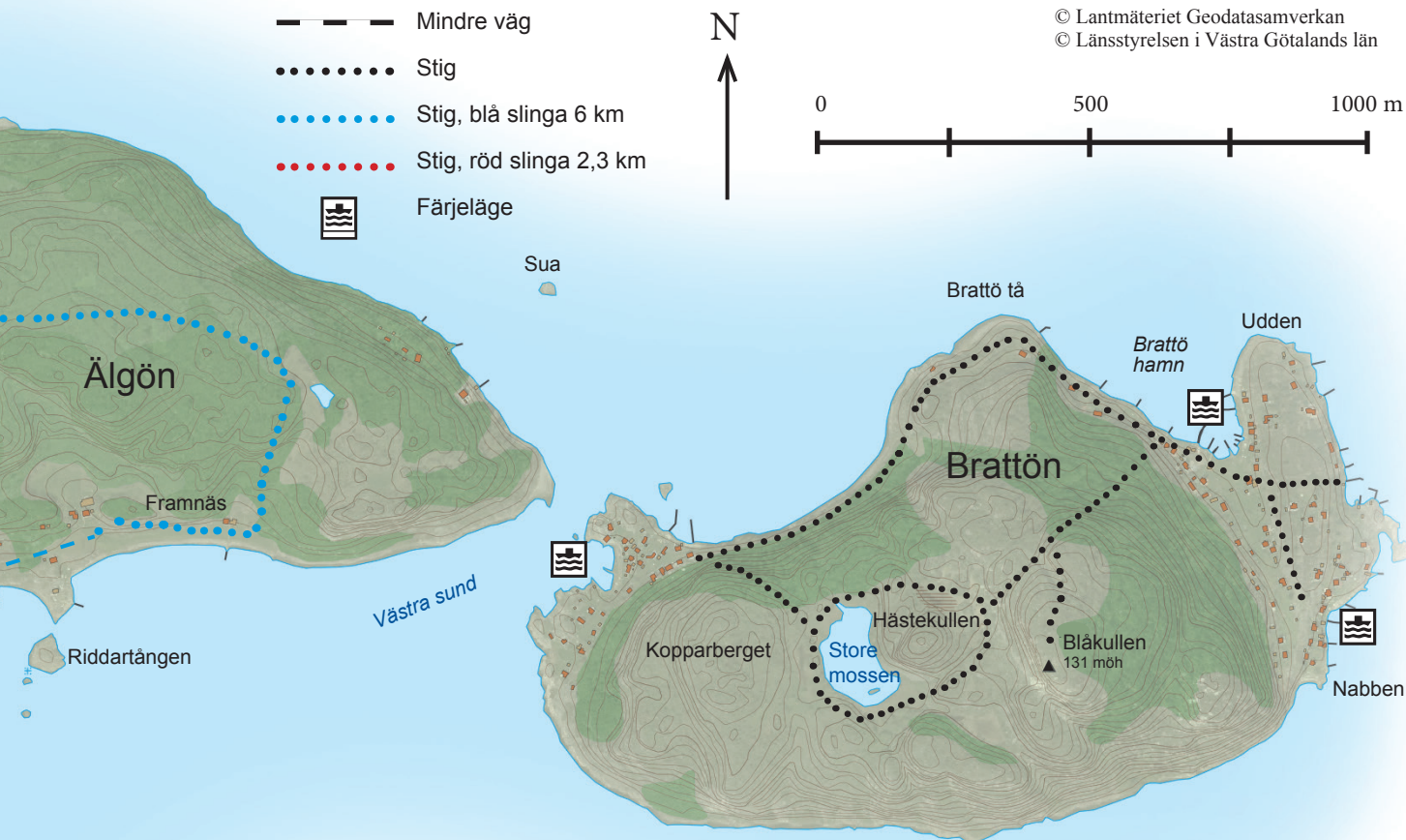
I själva Store mossen växer bredkaveldun, olika starr- och igelknoppsarter, den smådjursfångande vattenbläddran och vattenmöja. På fuktången hittar man darrgräs, vildlin och spåtistel. Runt kärret reser sig ljunghädda kullar med fantasiäggande namn som Kopparberget, Hästekullen samt Blåkullen som är den högsta punkten i trakten med sina 130 meter över havet och som bjuder på en enastående utsikt. Hit sägs den åldrige kung Oskar II ha velat komma vid sitt besök på ön men orken räckte inte längre än till Store mossen.

Botaniska rariteter

Också Brattön har en mycket intressant flora och få raviner i Bohuslän kan visa upp liknande artlistor än de på öns sydsida. Här finner man exempelvis gullviva och blåsippa, luden johannesört, murgröna och kaprifol. Den fridlysta ormbunken glansbräken växer i klippspringor och på bergbranter liksom rosenrot som förutom på några få bohuslänska lokaler återfinns i fjällen och nordligaste Norrland. Den praktfulla backvialen växer också på Brattön. Den ettåriga vårvialen, som annars återfinns i medelhavsområdet, har en av sina två svenska lokaler på Brattön. Kryptogamfloran är inte lika rik som på Älgön men bland lavarna växer här ett antal oceaniska arter.

Glansbräken

Fossilt odlingslandskap

I västligaste delen på krönet av Brattön öppnar sig ett fossilt odlingslandskap där de gamla åkertäpporna omgärdas av stengårdsgårdar. Store mossen och ytterligare tre vattenförande kärr ingick en gång i ett sinnrikt dammsystem för fiskodling med dammvallar och kanaler.

Hitta hit

För tidtabeller och turer se Västtrafik. Reguljär färjetrafik utgår från bryggan vid Rörtången väster om Kode. Buss går från Kungälv resecentrum till hållplats Rörtången bryggan. Om du kommer med bil: från E6 tar du väg 168 mot Marstrand. Sväng av mot Rörtången. Ca 500 meter före hamnen finns en parkeringsplats på höger sida vägen.

Reguljär färjetrafik som måste förbokas utgår också från bryggan Rökan strax öster om Instöbron. Hit kan du ta bil eller buss, Marstrandsexpressen.

Gråhäger

Brattön forts.

Ett rikt fågelliv

Lövskogarna på Brattön hyser en rik småfågelfauna med olika arter av sångare och mesar. I öppna ängs- och buskmarker kan man stöta på den brokiga buskskvättan som har för vana att sitta synlig i toppen av en buske eller fröställning och hämplingen som sommartid ses parvis eller i små familjegrupper. Vissa år häckar sångsvan i Store mossen och då gäller det, för att inte störa familjelyckan, att på lagom avstånd njuta av åsynen av de stora vita fåglarna som uppmärksamst vakar över sina små. Gråhägern trivs nära vatten där den äter fisk, grodor och vatteninsekter. Båda föräldrarna ruvar äggen.

I samarbete med
Västra Götalandsregionen.

Text: Ulla Åshede
Illustrationer: Kerstin Hagstrand-Velicu
Produktion: Väst kuststiftelsen, omarbetad 2019